

Daria DIMIU

Din tărâmul magic al poveștii

Ultima zi a anului 2009 marchează împlinirea unui veac de la moartea lui Ion Creangă.

În vinerea când, peste Ocean, se celebra Ziua Recunoștinței, în Sala Mare a Teatrului Național din București, publicul aștepta nerăbdător premiera cu **Ivan Turbincă**, în regia lui Ion Sapdaru. Redarea scenică a unor entități supranaturale și prezentarea lor în raport cu lumea muritorilor îmbracă sub toate aspectele (conținut, muzică, ritm) forme pur autohtone. Îmbucurătoare, în contextul invaziei modelelor străine cu iz excesiv comercial...

Protagonistul este un corolar al speranțelor umane, iar povestea lui prezintă victoria spiritului asupra Sorții implacabile. Hazul întâmplărilor și atmosfera optimistă intrinsecă proprii scriiturii se subsumează unui cadru de teatru popular.

Coregrafia (Victoria Bucun) imprimă ritm și caracter românesc în mișcare. Tropotitul mărunțel al scenelor colective de început și de final aduce cu jocul călușarilor, implicând prin dispunerea în cerc și prin caracterul inițial al dansului spațiul și tărâmul magic al desfășurării acțiunii. Supraînălțate, spânzurătorile străjuiesc pe laterale cadrul de joc, creând prin conturul trapezoidal obținut impresia de perspectivă. Simbolistica lor macabră este ludic trazarată de aspectul de simple sprietori de ciori (parii sunt îmbrăcați cu câte un țol simplu și poartă-n vârf bostani scobiți antropomorf). Măștile se integrează aceluiași caracter național și induc și caracterul ancestral de reprezentare populară, dar absorb vocile. La aceasta se adaugă funcția lor folclorică de bază, și anume alungarea spiritelor rele sau ilustrarea tendinței omului spre nemurire. Fondul cromatic esențializat merge cu precădere pe alb, negru și roșu. Sub incidența luminii, podeaua acoperită de mocheta verde cauciucată redă alternanța spațiilor pământean și nepământean. Ca obiecte masive, doar o ladă și o poartă de lemn sunt aduse în scenă când acțiunea le reclamă. În funcție de latura vizibilă dinspre public, este vorba de un pat sau sicriu, respectiv de intrarea în ladă sau de poarta Raiului păzită de Sfântul Petru.

În parcursul de la pagină la scândură, de la oralitatea șugubeață la corporalitate, povestea lui Creangă a suferit inerente transformări, unele cu măiestrie redată. Schimbarea de registru și expresivitate a impus anumite prefigurări dinamice.

Scenariul întocmit de Ion Sapdaru respectă atmosfera marelui povestitor, sacrificând pe alocuri fidelitatea față de firul narativ. Ceea ce, până la un punct, este justificat de schimbarea registrelor epic cu cel dramatic. Bunăoară, în scrierea lui Creangă, Ivan fusese luat la oaste încă din copilărie și slujise „câteva soroace de-a rândul”; înștiințat de liberare, „mai trase o dușcă—două cu tovarășii lui, apoi pleacă cântând, șovăind, fără să știe unde se duce”. Pe scenă, situația incipientă suferă ușoare transformări: cu pușca pe umăr, Ivan apare cherchelit la chemarea căpitanului. În efortul de a se opune schimbării, vrea să dea probă a îndemnării sale prin tragere la țintă, dar, împleticindu-se, nimerește un cocoș, apoi, când constată că hotărârea e de neclintit, pleacă, într-adevăr cântând. Gospodina care se tânguie că i-a fost ucisă orăntania se retrage călare pe mătură, ceea ce e bizar ca imagine și discrepant pentru concepția generală, fiindcă folclorul românesc are alte reprezentări ale figurilor malefice feminine (iele, iasme, cotoaroaște).

Episoadele poveștii – vestea lăsării la vatră, întâlnirea cu personajele divine deghizate în cerșetori și binecuvântarea turbincii, găzduirea în casele bântuite ale boierului cărpănos, drumul spre Rai, lad, și înapoi la Rai, fetele jucate Morții și supraviețuirea peste veacuri („dacă n-a fi murit“!..., vorba autorului) – presupun,

Daniel BADALE în rolul titular

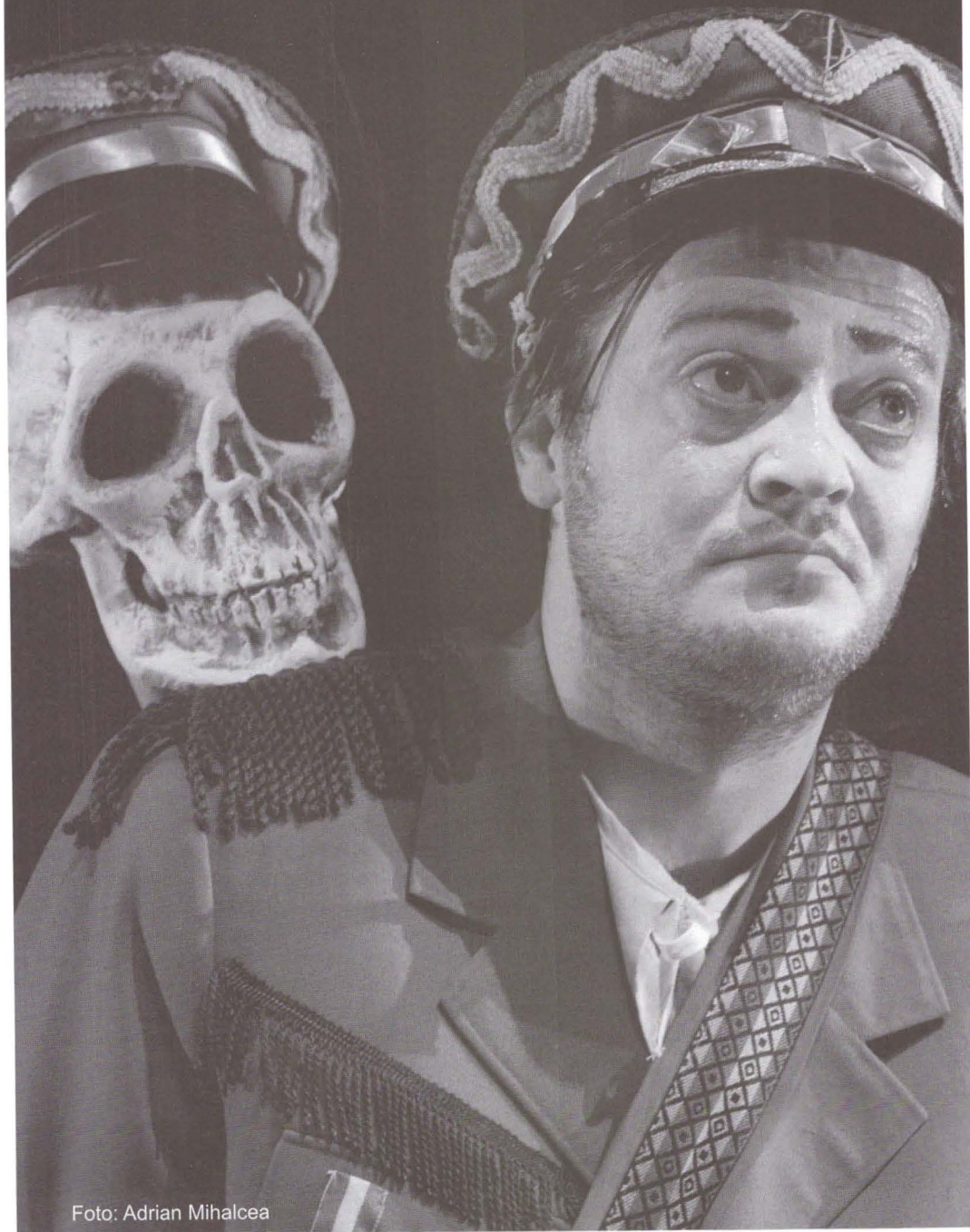

Foto: Adrian Mihalcea

fiecare, unul sau mai multe elemente de teatralitate. Răsturnările, quiproquoul, comicul abundent de situație și limbaj se îmbină în noua canava cu referiri la preluări din alte scrieri ale lui Creangă: astfel, deznodămintele din *Povestea unui om leneș* și *Soacra cu trei nurori* sunt relatate la conclavul nocturn al dracilor, în peregrinările lui, Ivan îi întâlnește pe Păcală și Tândală în ipostaze din *Prostia omenească*, iar exclamația din momentul când îndeasă capacul cosciugului asupra Morții trimite la poate cel mai cunoscut fragment din *Amintiri din copilărie...*

Pregătindu-se de plecare, personajul principal le spune camarazilor de cătănie că îl așteaptă o mândruță cu „o coasă ruginită și o raclă cetluită” drept zestre, pe fundal, o figură feminină drapată în negru aduce, prin postură, cu fotografiile standard de pe vremea aparatelor cu burduf și trepied: în picioare, cu capul în semiprofil și privirile pierdute a visare, cu voaletă și un braț întins molatic, ar fi imaginea-tip a romantismului. Doar cromatica și hârca ținută în mână contrabalansează, prin sugestii cutremurătoare. Apariție parodică la limita alegoriei moarte-nuntă (învecinată cu filmul din *Miorița*).

Vidma și *ciorti*, făcuți captivi cu binecunoscuta nouă și temuta – de ei – formulă „*pașol na turbinca*”, așteaptă, neputincioși, „la popreală”, bunul plac al lui Ivan. Absorbția de către buclucașa turbinca e redată scenic printr-o soluție de o maximă simplitate și cu un efect pe măsură: cu mișcări de împotrivire sacadate, supușii lui Scaraoțchi și *Moartea* însăși se vără sub o țesătură neagră cu franjuri colorate, corespunzând la culoare și alesături traistei purtate de Ivan pe umăr. Iluzia e completată de fond sonor și accente luminoase.

Când ajunge în fața ladului și se pregătește să bată în ușă, găvanele bostanilor înfipti în spânzurători se aprind, fosforescente, scâfârlile fumegă. Bucuria de a se răzbuna pe cel ce-i cotonogise pe pământ și îi gonise e de scurtă durată: excedați de pofta de petrecere și de femeii a noului sosit, întunecatele gazde pun la cale diverse tertipuri pentru a-l alunga, la rândul lor. Prinzându-se în „concursul” de blesteme, dracii și Ivan își adresează, intersectat, fraze împotriva esenței lor unanim-acceptate. Fondul maledicției fiind direcționarea dorinței negative astfel încât să se ancoreze pe o temere profundă a celui alt, muritorul sfârșește prin a le ura ca, la căpătâi, să le cânte un sobor de mitropoliți, iar „partea adversă”, cuprinsă de panică și sleită de puteri, îi mensește ca moartea să-l ocolească. Exact ceea ce, de fapt, bătrânul ostaș dorea: să scape condiției umane.

În momentul intrării în Rai, se șterge pe picioare înainte de a trece pragul împărăției cerești. Codificând mesajul transmis de Frea Înalt, el trage de două ori *Moartea* pe sfoară. Iar când pare că l-a ajuns și pe el sorocul, în fața cosciugului căscat și a șirului de bocitoare, izbutește să o convingă pe Doamna cu Coasa că nu știe cum e rânduit să se așeze decedații în sicriu (fiindcă „n-am mai murit până acum” – mărturisește, spăsit, personajul), tot istețimea îl salvează.

În afară de Daniel Badale (*Ivan Turbinca*) și Orodol Olaru (*Dumnezeu*) și de Afrodita Androne (*Moartea*), actorii dețin mai multe roluri. Cu voce bună, expresivitate mimică atent drămuțată în interpretarea mucalității *Ivan*, Daniel Badale câștigă simpatia publicului de toate vârstele. Bonom și ascultător față de mai-marii lumești sau divini, el nu-și uită propriile interese – de a fenta moartea și de a-și umple timpul rămas (de fapt, prin proprie istețime oprit) cu „guleaiu” și femei.

Drept și demn în veșmântul alb și lung, cu figura calmă și îngăduitoare, împodobit cu o respectabilă barbă albă, cu grai măsurat, Orodol Olaru redă caracteristicile tradițional acceptate ale lui Dumnezeu. Cu toate acestea, scăpărarea ochilor sau unele vorbe mai slobode (rapid reprimite) arată că până și îndurarea fără de margini a Tatălui Ceresc este, uneori, depășită de năstrușnicile câte unui supus...

În mod fericit, individualitatea actorilor nu se pierde în scenele de grup. Atrag atenția: din rândul *diavolițelor* – Oana Vânătoru (prin chip angelic, recompus

Foto Adrian Mihalcea

fulgerător în expresii dătătoare de teamă); în rolul *slujitorului posedat* – Răzvan Hâncu (chip interesant și mobilitate extraordinară); un *Păcală* interpretat cu farmec și forță de Axel Moustache (un repetitiv „hă-hăai” în sfârșitul fiecărei replici la limita dintre hohot de râs, tic verbal prostesc și intonație de refren de colind); nu în ultimul rând, prin portretizarea nuanțată, cu răbdare strunjită a celui ce se chinuie să aducă soarele în casă cu obrocul – Florin Lăzărescu (*Tândală*).

Interpret al „funcției de conducere”, Eduard Adam apelează la resurse diferențiate pentru delimitarea celor două personaje încredințate. În partitura de mai mică întindere a *Căpitanului*, accentuează, mai ales cu ajutorul mijloacelor exterioare, latura caricaturală a gradatului fără certe merite militare, pentru a se dez-lănțui în *Scaraoțchi*.

Ritmul alert, energia interpretativă generală și inventivitatea scenică, alăturate originalității de netăgăduit a conținutului, sunt de așteptat să confere viață lungă acestui spectacol.

Teatrul Național „I.L. Caragiale” București (Sala Mare) – Ivan Turbincă după Ion Creangă. Regia, dramatizarea și coloana sonoră: Ion Sapdaru. Scenografia: Gelu Rișca. Muzica originală: Nicolae Botgros, Costică Lupu, Anolie Ștefăneț – Formația TRITON. Coregrafia: Victoria Bucun. Cu: Daniel Badale (*Ivan Turbincă*), Eduard Adam (*Scaraoțchi*, *Căpitanul*), Afrodita Andone (*Moartea*), Irina Cojar (*Copituța*, *O noră*, *O îngerită*), Cristian Cretu (*Sfântul Petru*, *Boieriul*), Victoria Dicu (*Gospodina*, *O drăcoaică bătrână*, *Soacra*, *Altă îngerită*, *O bocitoare*), Răzvan Hâncu (*Ostașul 1*, *Dracul 1*, *Gavril*, *Un înger*), Florin Lăzărescu (*Tândală*, *Nichifor Coțcaru*, *Ostașul 2*, *Dracul 2*, *Leneșul*), Dan Lupu (*Dracul 4*, *Alt înger*, *Ostașul 4*), Brândușa Mircea (*Cornuța*, *Altă moarte*, *O noră*, *A treia bocitoare*), Axel Moustache (*Păcală*, *Ostașul 3*, *Dracul 3*), Orodol Olaru (*Dumnezeu*), Florentina Țilea (*Codița*, *Raveica*, *A treia bocitoare*), Oana Vânătoru (*O drăcoaică*, *O moarte*, *O noră*).
Data premierei: 27 noiembrie 2009.